



**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА  
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА  
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**  
Рішення вченої ради університету  
« 30 » серпня 2024 року,  
протокол № 2.

Ректор університету, голова вченої  
ради університету, доктор юридичних  
наук, професор

\_\_\_\_\_ Олег ОМЕЛЬЧУК  
«30» серпня 2024 року  
м.п.

**РОБОЧА ПРОГРАМА**  
**навчальної дисципліни**  
**«ЕКОЛОГІЯ ЛЮДИНИ»**  
для підготовки на першому (освітньому) рівні  
здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра  
зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування  
галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування

**РОЗРОБНИК:**

Доцентка кафедри філософії,  
соціально-гуманітарних наук та  
фізичного виховання, кандидатка  
біологічних наук, доцентка  
«27» серпня 2024 року

\_\_\_\_\_ Тетяна ВИГОВСЬКА

**СХВАЛЕНО:**

Рішення кафедри філософії, соціально-гуманітарних  
наук та фізичного виховання  
«29» серпня 2024 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри,  
доктор філософських наук, професор  
«29» серпня 2024 року

\_\_\_\_\_ Леонід ВИГОВСЬКИЙ

Деканеса факультету публічного  
управління, кандидатка наук з  
державного управління, доцентка  
«29» серпня 2024 року

\_\_\_\_\_ Тетяна ПІДЛІСНА

**ПОГОДЖЕНО:**

Рішення методичної ради університету  
«29» серпня 2024 року, протокол № 1.

Перша проректорка, голова  
методичної ради університету,  
кандидатка наук з державного  
управління, доцентка  
«29» серпня 2024 року

\_\_\_\_\_ Ірина КОВТУН

## ЗМІСТ

Стор.

1.	Опис навчальної дисципліни		3
2.	Заплановані результати навчання		4
3.	Програма навчальної дисципліни		5
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		6
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	8
	4.2.	Аудиторні заняття	8
	4.3.	Самостійна робота студентів	9
5.	Методи навчання та контролю		9
6.	Схема нарахування балів		9
7.	Рекомендовані джерела		9
	7.1.	Основні джерела	10
	7.2.	Допоміжні джерела	10
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		10

### 1. Опис навчальної дисципліни

1.	Шифр і назва галузі знань	– 28 Публічне управління та адміністрування
2.	Код і назва спеціальності	– 281 Публічне управління та адміністрування
3.	Назва спеціалізації	– спеціалізація не передбачена
4.	Назва дисципліни	– Екологія людини
5.	Тип дисципліни	– вибіркова
6.	Код дисципліни	– ЗПВ 1.3
7.	Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8.	Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9.	Курс / рік навчання	– перший
10.	Семестр	– другий
11.	Обсяг вивчення дисципліни:	
	1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 4 / 120
	2) денна форма навчання:	
	аудиторні заняття (годин)	– 34
	% від загального обсягу	– 28,3
	лекційні заняття (годин)	– 16
	% від обсягу аудиторних годин	– 47,0
	семінарські заняття (годин)	– 18
	% від обсягу аудиторних годин	– 52,9
	самостійна робота (годин)	– 86
	% від загального обсягу тижневих годин:	–
	аудиторних занять	– 2
	самостійної роботи	– 5
	3) заочна форма навчання:	–
	аудиторні заняття (годин)	– 18
	% від загального обсягу	– 15,0
	лекційні заняття (годин)	– 10
	% від обсягу аудиторних годин	– 55,5
	семінарські заняття (годин)	– 8

% від обсягу аудиторних годин	– 44,4
самостійна робота (годин)	– 102
% від загального обсягу	– 85,0
12. Форма семестрового контролю	– залік
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	– -
2) супутні дисципліни	– «Фізичне виховання» «Психологія» «Соціологія» «Екологія»
3) наступні дисципліни	– «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» «Національна та громадська безпека» «Основи охорони праці в галузі»; «Екологічний менеджмент»; «Екологічний аудит».
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

## 2. Заплановані результати навчання

<b>Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни</b>	<p><b>Загальні компетентності:</b></p> <p><b>ЗК 1.</b> Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.</p> <p><b>ЗК 2.</b> Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p><b>ЗК 3.</b> Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p><b>ЗК 5.</b> Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</p> <p><b>ЗК 9.</b> Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p><b>ЗК 14.</b> Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.</p> <p><b>Спеціальні (фахові) компетентності:</b></p> <p><b>СК 1.</b> Здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів.</p> <p><b>СК 3.</b> Здатність забезпечувати дотримання нормативно-правових та морально-етичних норм поведінки.</p>
<b>Результати навчання</b>	<p><b>ПР 1.</b> Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.</p> <p><b>ПР 6.</b> Знати основні нормативно-правові акти та положення законодавства у сфері публічного управління та адміністрування.</p> <p><b>ПР 7.</b> Уміти організовувати та брати участь у волонтерських/культурноосвітніх/спортивних проектах, спрямованих на формування здорового способу життя / активної громадянської позиції.</p>

	<p><b>ПР 11.</b> Уміти здійснювати пошук та узагальнення інформації, робити висновки і формувати рекомендації в межах своєї компетенції.</p> <p><b>ПР 16.</b> Використовувати дані статистичної звітності, обліку та спеціальних досліджень у професійній діяльності.</p>
--	---

<p><b>Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</b></p>	
<p><b>1. Знання</b></p> <p><i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i></p>	
1.1)	знати предмет, понятійний апарат та основні завдання дисципліни «Екологія людини»;
1.2)	знати сутність взаємозв'язків між екологічною безпекою та господарчою діяльністю людини;
1.3)	вміти аналізувати процеси, що відбуваються сьогодні в антропоєкосистемах різного рівня (від локальних до глобальних);
1.4)	знати про процеси матеріального і енергетичного обміну в екосистемах різного рівня та про шляхи запобігання їх забруднення;
1.5)	мати уявлення про основні напрямки сучасної діяльності суспільства по збалансуванню відносин з природою.
<p><b>2. Розуміння</b></p> <p><i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i></p>	
2.1)	причин негативного впливу людини на біосферу;
2.2)	основних напрямків сучасної діяльності суспільства по збалансуванню відносин з природою;
2.3)	основних умов збереження глобальної екологічної рівноваги;
2.4)	важливості формування у суспільства та громадян екологічної свідомості та екологічної культури;
2.5)	необхідності переходу до використання відновлюваних джерел енергії;
2.6)	потреби у енергоощадних технологіях.
<p><b>3. Застосування знань</b></p> <p><i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i></p>	
3.1)	отримувати і застосовувати екологічну інформацію;
3.2)	виявляти недоліки екологічного управління;
3.3)	визначити приклади негативного впливу людини на біосферу;
3.4)	здійснювати екологічний моніторинг шляхом біоіндикації;
3.5)	вміти підготувати невелику статтю на екологічну тематику до ЗМІ.
<p><b>4. Аналіз</b></p> <p><i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i></p>	
4.1)	аналізувати процеси, що відбуваються в антропоєкосистемах різного рівня;
4.2)	дискутувати щодо процесів депопуляції в Україні;
4.3)	аналізувати отриману екологічну інформацію і робити правильні висновки;
4.4)	аналізувати екологічну ситуацію певного регіону і вносити пропозиції по її покращенню.

<b>5. Синтез</b> <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1) аргументувати потребу переходу до еколого-економічного природокористування;
5.2) формулювати основні принципи раціонального природокористування;
5.3) упорядковувати розрізнену інформацію про стан з водозабезпеченістю населення України;
5.4) аргументувати потребу безперервної екологічної освіти.
<b>6. Оцінювання</b> <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) оцінювати екологічну ситуацію в регіоні;
6.2) робити висновок щодо ефективності здійснення екологічної політики на державному та регіональному рівнях;
6.3) передбачати наслідки нераціонального природокористування;
6.4) захищати свої переконання про необхідність підвищення екологічної культури влади та населення.
<b>7. Створення (творчість)</b> <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатомірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) створювати презентації про красу рідного краю;
7.2) складати перелік основних екологічних проблем своєї місцевості;
7.3) пропонувати шляхи вирішення проблеми засмічування місцевості;
7.4) складати програму поліпшення стану навколишнього природного середовища своєї місцевості.

### 3. Програма навчальної дисципліни

#### ТЕМА 1. Предмет, завдання та функції курсу «Екологія людини».

Сутність поняття “екологія”. Предмет курсу «Екологія людини», його завдання та функції. Коло проблем сучасної екології. Місце і значення курсу “Екологія людини” у системі наукових дисциплін. Основні методи та завдання екологічних досліджень. Сутність поняття “екологізація”. Роль екологічних знань у розвитку соціоекологічної культури. Зміст та завдання комплексної програми екологічної освіти та виховання. Принципи формування екологічної свідомості майбутніх спеціалістів. Основні етапи формування екології як науки. Українська екологічна школа.

#### ТЕМА 2. Теоретичні основи загальної екології.

Поняття про середовище існування живих організмів. Еволюція взаємовідносин людини й природного середовища. Поняття екосистеми. Поняття про біосферу. Роль В.І. Вернадського у вивченні біосфери та ноосфери. Загальні властивості біосфери. Біомаса та кругообіг мінеральних речовин. Екологічні фактори та їх вплив на життєдіяльність організмів. Класифікація екологічних факторів та діапазони їх дії. Основні екосистемні закони: закон внутрішньої динамічної рівноваги; закон розвитку природної системи за рахунок оточуючого її середовища; закон “бумеранга”; закон константності В.І. Вернадського; закон екологічної піраміди; закон генетичної різноманітності; закони сукупної дії екологічних факторів; закон лімітуючого фактора. Поняття екологічної ніші організму. Основні умови збереження глобальної екологічної рівноваги. Поняття про екологічний моніторинг та його види.

#### ТЕМА 3. Забруднення навколишнього природного середовища та здоров'я людини.

Види забруднення довкілля. Вплив на людину та її діяльність різних факторів і процесів у навколишньому середовищі (абіотичні, біотичні, антропогенні фактори.

Фізичні, хімічні, біологічні і соціальні фактори впливів на людський організм. Біологічні забруднення природного середовища та їх вплив на людину та людське суспільство. Фактори, які впливають на ДНК людини: біологічні (старіння, стреси, дія вірусів, порушення метаболізму), фізичні:(радіація, температура, електромагнітне випромінювання тощо), хімічні(пестициди, ліки, харчові добавки, побутова хімія), екологічні (забруднення компонентів навколишнього середовища).

#### **ТЕМА 4. Вплив техногенних факторів на здоров'я людства.**

Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Основні джерела техногенних небезпек (транспортні засоби; технологічне встаткування; горючі, легкозаймисті й вибухонебезпечні речовини й матеріали; технологічні процеси, що відбуваються при підвищених тисках і температурах, електроенергія, хімічні речовини, різні види випромінювань (іонізуюче, електромагнітне, акустичне й ін.). Вражаючі фактори техногенних небезпек (термічні, електричні, електромагнітні, ядерні, хімічні, психофізіологічні та інші). Основні засоби та методи захисту від техногенних небезпек.

#### **ТЕМА 5. Вплив соціальних факторів на здоров'я людини.**

Вплив соціальних чинників (добробут, умови праці, відпочинок, харчування, медичне забезпечення, рівень культури тощо) на стан здоров'я населення. Основні причини захворюваності громадян (проблеми збалансованого харчування, стан екології довкілля, соціально-екологічні проблеми держави). Основні чинники, що впливають на людину у містах: мікроклімат міста та приміщень, візуальне середовище міста, показники комфортності проживання у містах, інформаційне навантаження, соціокультурні відношення, гіподинамія, антисоціальні явища. Демографо-екологічна ситуація у світі.

#### **ТЕМА 6. Екологічна безпека товарів народного споживання.**

Поняття «безпека», «безпечність», «нешкідливість». Критерії безпеки товарів народного споживання та їх гігієнічне нормування. Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів, продовольчої сировини». Екологія продуктів харчування (промислове забруднення продовольчої сировини металами, нітратами, пестицидами, радіонуклідами, канцерогенними речовинами), її значенням для здоров'я людини. Харчові добавки, антибіотики, гормони в харчових продуктах і регламентація їх вмісту. Канцерогенність харчових товарів. Основні методи послаблення шкідливої дії забруднення продовольчої сировини, продуктів харчування. Охорона продуктів харчування від накопичення в них забруднюючих речовин. Алергени у косметичних та миючих засобах.

Екологічна безпечність непродовольчих товарів народного споживання. Характеристика основних видів безпечності непродовольчих товарів: електрична та електромагнітна безпечність непродовольчих товарів, механічна та термічна безпечність, акустична та вібраційна безпечність, хімічна та біологічна безпечність, пожежна безпечність, радіаційна безпечність непродовольчих товарів. Умови використання електропобутових товарів та їх можлива екологічна небезпечність. Сучасні екологічно безпечні технології виробництва товарів народного споживання. Біотехнології.

#### **ТЕМА 7. Рекреаційні аспекти екології людини.**

Рекреаційні потреби людини та суспільства. Соціально-економічна сутність та основні функції рекреації: медико-біологічна, соціокультурна, економічна. Загальні тенденції розвитку рекреації. Рекреація та відпочинок: спільне та особливе. Види діяльності людини під час відпочинку. Класифікація санаторно-курортних закладів в Україні: санаторії, санаторії-профілакторії, пансіонати, курортні клініки, курортні готелі. Туристично-рекреаційний потенціал України та Хмельниччини.

## ТЕМА 8. Екологічна свідомість та екологічна культура.

Екологічна свідомість як форма суспільної свідомості. Екологічна свідомість як основа екологічної культури особистості. Екологічні знання як компонент екологічної культури. Структура екологічної культури. Рівні екологічної свідомості особистості: наївно-реалістичний, буденно-емпіричний і свідомо-теоретичний. Поняття про екологічний та моральний імперативи. Рівень екокультури та екоsvідомості громадян України.

### 4. Структура вивчення навчальної дисципліни

#### 4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання					Заочна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Інд. зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Інд. зав.	СРС
1.	Предмет, завдання та функції курсу «Екологія людини».	14	2	2	-	-	10	14	1	1	-	-	12
2.	Теоретичні основи загальної екології.	15	2	2	-	-	11	16	2	1	-	-	13
3.	Забруднення навколишнього природного середовища та здоров'я людини.	17	2	4			16	16	2	1			13
4.	Вплив техногенних факторів на здоров'я людства.	14	2	2	-	-	10	14	1	1	-	-	12
5.	Вплив соціальних факторів на здоров'я людини.	15	2	2	-	-	11	15	1	1	-	-	13
6.	Екологічна безпека товарів народного споживання.	15	2	2	-	-	11	15	1	1	-	-	13
7.	Рекреаційні аспекти екології людини.	15	2	2	-	-	11	15	1	1	-	-	13
8.	Екологічна свідомість та екологічна культура.	15	2	2			15	15	1	1			13
	<b>Всього годин</b>	<b>120</b>	<b>16</b>	<b>18</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>86</b>	<b>120</b>	<b>10</b>	<b>8</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>102</b>

#### 4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські (практичні) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських (практичних) занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

#### 4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.



## 5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;
- 4) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;
- 5) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;
- 6) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного заліку. Структура залікового білету включає три теоретичних питання.

## 6. Схема нарахування балів

6.1. Нарухування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:



6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань, визначається в навчально-методичних матеріалах.

## 7. Рекомендовані джерела

### 7.1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Київ: Українська правнича фундація, 1996. 127 с.
2. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 19, ст. 98.
3. Екологія і закон. Екологічне законодавство України: в 2 т. / За ред. В.І. Андрейцева. Київ: Юрінком Інтер, 1997. Т. 1. 704 с. Т.2. 576 с.

### 7.2. Основні джерела

1. Гончаренко М.С., Бойчук Ю.Д. Екологія людини: навчальний посібник. Київ: Університетська книга, 2023. 400 с.
2. Залеський І.І., Клименко М.О. Екологія людини. Київ : Гельветика, 2020. 340 с.
3. Злобін Ю.А., Кочубей Н.В. Загальна екологія. Навчальний посібник. Київ : Університетська книга, 2024. 416 с.
4. Мягченко О.П. Основи екології: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 312 с.
5. Соломенко Л.І. Екологія людини. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 120 с.

### 7.3. Допоміжні джерела

1. Барановський В.А. Екологічний атлас України. Київ: Географіка, 2000. 42 с.
2. Виговська Т.В., Виговський Л.А. Громадські екологічні організації як суттєвий чинник формування та підвищення рівня екологічної культури громадян. *Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації»* (м. Хмельницький, 21–22 січня 2022 року); за заг. ред. докт. екон. наук, проф. Синчака В.П. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 37–49.
3. Виговська Т.В., Виговський Л.А. Екоетика як чинник подолання екологічної кризи. *Матеріали п'ятого міжнародного симпозиуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»: зб. наук. праць / за ред. Білик В.Г. Вип. 5.* Київ: Алатон, 2023. С. 34–37.
4. Виговська Т.В., Виговський Л.А. Екотуризм як засіб формування екологічної свідомості та культури особистості. *Університетські наукові записки.* Хмельницький: ХУУП, 2021. № 3 (81). С. 8–22.
5. Загальна гігієна з основами екології: підручник / за ред. В.А. Кондратюка. Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. 592 с.
6. Екологічна енциклопедія: у 3 т. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008.
7. Юглічек Л.С., Виговська Т.В. Екологічна мережа Хмельниччини: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. 96 с.

## 8. Інформаційні ресурси

1. <http://www.ecoleague.net> – Всеукраїнська екологічна ліга (ВЕЛ)
2. <http://www.ecoleague.net> – Екологічний вісник ВЕЛ
3. <http://www.menr.gov.ua> – Міністерство екології та природних ресурсів.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua> – Державна служба статистики